

navarre, Javarri/Isavarre, etc.). En el Pallars Sobirà, i més concretament a la subcomarca del Flamicell, es degué dir *ferri* fins fa poc (allí avui ja *ferro* generalment): perquè em deia Violant i S. (1937) que encara tots deien *la Ribera del fèrri* quan allí parlaven del conjunt de Cardós i V. Ferrera (alludint a les nombroses fargues que en formaven un recurs econòmic poderós, i el més conegut a fora d'elles). Cap al cim de la Bedoga d'Adons hi havia una creu en una important collada, que l'informant de Pinyana m'anomenà *la krèu de fèrri*, mentre que el jove pastor que em guiava des d'Adons (1957) ja deia *k. de fèro*, però a principis de segle fins als enginyers castellans del mapa cadastral els digueren «Coll de la Creu de Ferri». I allí prop, com a nom de les fonts ferruginoses de diversos pobles: *Font de Ferri* a Bonansa, *Font del Ferri* a Les Pauils (1957), *Fuen del Ferri* a Llíria, ja en aigües de Benasc (1965).

Així mateix, en una comarca ben allunyada (i igualment extrem-occidental) hi ha *Font del Ferri* a Vallibona (Morella, 1961). També es pot sospitar que vinguí de l'antic *ferre* el nom dels *fèrens* amb què a Tort., Montsià i Vinaròs designen uns trespeus de ferro per posar-hi olles i calderes al foc (Moreira, *Folk. Tort.*, 403), que si no són ben bé el mateix que els *ferros del foc* citats més amunt, poc se'n falta.⁴ Víctor Oliva diu que *ferri* per 'ferro' s'usava encara a Sopeira (*Congr. Int. Ll. Cat.*, 1906, p. 425) i *AlcM* afegeix que també ho diuen a Tamarit de Llitera i al capdamunt de Ribagorça (Castanesa).

DERIV.:⁵ *Ferral*, *pedra ~*, s'anomena a diverses comarques orientals del Princ.; es podria creure que és roca ferruginosa, i alguna relació ha de tenir de comú amb això, però potser no és això ben bé, ni ben bé la roca basàltica que, segons *AlcM*, designaria a Olot i Emp.; que deu ser viu cap a aquesta última zona de Catalunya, ho confirmaria no solament el nom de *Pedra-Ferral* que posa Joaquim Ruyra com a denominació d'una ermita en el cim d'un puig (en una novelleta de les de *La Parada* o *P. de Rosa*, i que deu ser cap a la Selva o Costa Brava, essent cosa d'ell, car jo no en tinc altra notícia), i el nom d'un *Puig Ferral* que *AlcM* situa prop de Cadaqués, sinó també una senya «es foralló de Faradell anomenat *la Farral*» (llista de senyes de Cadaqués, de 1882), i jo mateix ho vaig anotar a la costa a l'O. del Cap de Creus (a la ratlla del Port de la Selva). Però d'altra banda també és coneguda en el Priorat: Pinyas diu que és la 'pedra de quars' (*Butll. Club Pir. Trrssa*. II, 156), i a Gratallops hi ha el *Barrenc de les pedres fèrals* que allí em comentaren (1936) explicant que és «una pedra blava que fa fulls» (comú entre el quars i el basalt és l'extrema duresa, de manera que potser, més que la composició física, el poble ha atès, en formar el nom, a una comparació amb la duresa del ferro). Cf. infra *pedra ferrenca* i el salm. *pedra herreña*.

Ferralla [1640, Moradell]: havent tingut ús bèllic potser va passar com a terme militar a les Balears, i encreuant-se allí amb un antic **ferram*, col·lectiu autòcton (que, encara que no consti, es pot haver format

a qualsevol període, essent *-am* un sufix tau productiu amb aquest valor), donaria l'eiv. *farramalla* «hierros viejos» (PzCabr.), també mall. (*AlcM*): cert que *-alla* (-ALIA) s'hauria de pronunciar *-àija* a les Illes), però el caràcter importat de *ferralla* (que avui no és balear) ho explicaria; en tot cas no convenç explicar-ho, com fa *AlcM*, pel castellanisme *faramalla*, que així com així té significats ben diferents. Cf. *faramalla*, *Damen.*, però amb definicions ben diverses.

No sé si té gaire relació (al capdavant, possible) amb aquests mots un antic mot castellà dial. possiblement d'origen mossàrab, que com a tal i no havent estat mai recollit, que jo sàpiga, indico ací: «*ferremuela* o chapas para tañer» que deu voler dir doncs una espècie de 'castanyoles', potser metàl·liques: només l'he trobat en el diccionari castellà-àrab granadí de Pedro de Alcalà, a. 1505 (252a2, traduït per l'hispanoàrab *macífica*, pl. *macífic*), mot que manca en el Nebrija (model quasi constant del *PAlc*), degué ser doncs un mot castellà d'Andalusia o mossàrab de Granada (que li pogueren donar a *PAlc* els mateixos moriscos granadins que usaven *macífic* quan parlaven àrab; i seria amb el desig d'explicar un terme arabo-granadí que a *PAlc*. se li ocorregué de posar l'un i l'altre, tot i que manquessin en Nebrija); es podria imaginar que *ferremuela* sigui algun derivat de *ferram*, potser un plural neutre FERRAMINA que, dissimilant les nasals, i canviant la *e* de *-mela* en *-mola* per l'acció conjunta de la labial i la velar següent, desplaçaria tot seguit l'accent, per obra de l'arabització: *ferramúla* > cast. *-muela* (és clar que hi caben altres explicacions).

Ferrar [fi S. XIII], Llull l'usa per a 'encadenar': «aquell mercader covenc⁶ que hom ligàs e ferràs, per tal que no s'auçies, o que no fàes mal a les gents» (*Merav.*, NCL. II, 56); *fe<r>rar* glossant *acuere*, àr. *nibáddad* en *RMa.*, S. XIII (doncs 'aguahar, esmolar'), també 'carregar de cadenes, engillonar' en *Spill de Castellbò* (a. 1518): «uns ferros de farrar persones», f° 56v i 75r; 'ferrar un cavall', en la Manescalía del S. XIV, ms. 215 de la *Bi. Nat. París*, llargs extrets en el *DBal.* (s. v. *estrijolar*, etc.): «al cavall --- alçar-li-eu les mans e los peus e batreu-los-hi sovent axí com sí el *ferràsseu*»; en el Pallars es pronuncia *fàrà* o *fàrà*, d'on *fəràdúra* (Àreu, 1933), *ferradura* (documentat des de 1069, *AlcM*); *ferrar* 'engillonar' i *desferrar* 'alliberar de les cadenes' ja en els *CostTort.*: «deu-lo metre en la galea --- e aquí tenir *ferrat* e pres, tro sia exit de fora-l Grau de Tortosa --- e exit fora-l Grau, deu-lo *desferrar*, però que sia ja en tal loc que no-n pusca exir ne d'aquèn fugir» (OL., p. 445).

D'ací l'antic participi *ferrada* «cubo de madera con abrazaderas de hierro para llevar agua o comida para los cerdos y gallinas», com defineix Pol per a la Vall d'Àneu (p. 17), mot usual tot al llarg del Pirineu i que també he sentit en comarques pre-pirinenques (amb variants de forma i ús també a Mall. i val. central i merid., *AlcM*): ja *fe<r>rada* «enumctorium» en *RMa.*, S. XIII; *farrada* 1403 (*DAG.*), i com a nom de mesura [1344, *Ordin. Pal.*], «lo poal o *ferrada* o galleda per traure aygua», OPou (*ThPu.*, 15); també